

הבראת מפרץ חיפה

תושבי מפרץ חיפה סובלים כבר שנים מנטל התעשייה הפטרוכימית, אשר באה לידי ביטוי בעיקר בעודף תחלואה ותמותה באזור. **שנה אחר שנה המתחם מוביל ברשימת המפעלים המזהמים המפורסמת על ידי המשרד להגנת הסביבה, ורק בחודש האחרון קבוצת בז"ן דורגה בראש הרשימה של מדד הסיכון הסביבתי של המשרד להגנת הסביבה, בין היתר עקב תחזוקה לקויה, הפרות חריגות של היתרי הפליטה להן היא מחויבת על פי חוק, ואישומים והרשעות פליליות¹.**

בתאריך 07.06.2021 פורסמו **המלצות ועדת המנכ"לים²** (מכוח החלטת הממשלה מס' 421) **אשר קבעו כי יש להביא לסגירת המפעלים תוך עשור. ההמלצות לא יושמו, בעיקר עקב התנגדות עיקשת של משרד האוצר.**

המחויבות לפינוי התעשייה הפטרוכימית במפרץ חיפה מופיעה במצעים של כמעט כל מפלגות הקואליציה, ואליה מחויבת הממשלה מתוקף ההסכמים הקואליציוניים וקווי היסוד שלה³. על אף זאת, תקציב המדינה וחוק ההסדרים שעברו בכנסת לא קובעים מסגרת ליישום המלצות ועדת המנכ"לים, ולא מתקצבים מנהלת שתפעל לתחילת התהליך. זאת, למרות שהתקציב המתבקש לשם כך הוא כ-2 מיליון ש"ח בלבד, סכום זעום ביחס לתקציב המדינה שעבר. אל מול בעלי אינטרסים המבקשים למסמס את האפשרות ולדחות אותה עד לאין קץ, הציבור ממשיך לסבול ממפגעי הזיהום הקשים.

נדקי התעשייה המזהמת

בריאות – בניגוד לניסיונות מצד בעלי אינטרס לטעון לעמימות בנושא, ישנה תמימות דעים בקרב גורמי הבריאות ובראש משרד הבריאות בנוגע לקשר בין התעשייה המזהמת לתחלואה העודפת והתמותה באזור. עמדתו הרשמית של משרד הבריאות היא שמדובר בקשר מובהק וודאי. בדו"ח משרד הבריאות שפורסם לרגל יום הסרטן באוקטובר 2018, נפת חיפה מתבלטת בכל סוגי הסרטן ובמשך כל פרק הזמן שנסקרו⁴. היארעות סרטן חודרני היא הגבוהה בישראל: 9%-11% מעל הממוצע בקרב נשים וגברים בהתאמה⁵, היקף מקרי סרטן ריאה בקרב בני 65 ומעלה המתגוררים בסמיכות לחוות המיכלים תש"ן גבוהה פי 7.17 בהשוואה לאלו הגרים במרחק העולה על 800 מטרים, וכן היקף תחלואת כלי הדם והלב גדולה וקשורה סיבתית לחשיפה לזיהום האוויר⁶. האסתמה בקרב ילדים הוא פי 2.32 מהממוצע הארצי⁷. בחודש דצמבר 2020 פרסמו 48 רופאים בכירים ממערכת הבריאות בחיפה קריאה פומבית לממשלה לתמוך בתוכנית ולפעול באופן מידי להקטנת התחלואה בעיר.

סיכון בטחוני – התעשייה במפרץ חיפה נמצאת במרכז מטרופולין המונה 900 אלף תושבים, הנמצאים בסיכון ביטחוני ממש, שכן התעשייה ב מהווה יעד אסטרטגי של ארגון חזבאללה⁸. מומחי ביטחון מתריעים על האיום המצרפי הנובע מריכוז התעשייה במפרץ חיפה דוגמת אירועי פח"ע וטרור, אסונות טבע כרעידת אדמה (השפעת שבר יגור), ותאונות חריגות אשר מדינת ישראל ומשרדי הממשלה נכשלו בהיערכות אליהן ע"פ דו"ח מבקר המדינה יוני 2019⁹.

כלכלי – על פי המשרד להגנת הסביבה העלויות החיצוניות¹⁰ מהתעשייה בחיפה עומדות על 811 מיליון שקל¹¹ כאשר בתי הזיקוק לבדם אחראים על 60% מסכום זה. דו"ח מקינזי קובע כי מבין כל החלופות למפרץ חיפה האופציה של סגירת התעשייה היא הכלכלית ביותר, ומציין את שנת 2025 כשנת היעד לסגירה¹¹. רוב הכלכלות המפותחות רואות במשבר הקורונה הזדמנות להפסקת התלות בדלקי מאובנים, ומשלבות בתוכניות

¹ [מדד ההשפעה הסביבתית של המשרד להגנת הסביבה 2019](#)

² https://economy.pmo.gov.il/CouncilActivity/Documents/haifa_rec070621.pdf (נוסח ההמלצות שפורסמו)

³ ראו <https://m.knesset.gov.il/mk/government/documents/CA36-KaveiYesod.pdf> סעיף 23

⁴ ראו הערה 7 בעמ' 21 בדו"ח משרד הבריאות שמצוטט בהערה 4

⁵ שם

⁶ "נייר עמדה משרד הבריאות בנושא תחלואה במפרץ חיפה", דצמבר 2015

⁷ דו"ח "הבדלים אזוריים בשיעורי אשפוזים עקב אסטמה בילדים ומגמות בין השנים 2015-1996" של משרד הבריאות

⁸ ראו https://www.terrorism-info.org.il/Data/articles/Art_21167/H_040_17_1437475.pdf

⁹ ראו <https://www.mevaker.gov.il/sites/DigitalLibrary/Pages/Reports/1693>

¹⁰ ראו https://www.gov.il/BlobFolder/reports/prtr_report/he/prtr_external_costs.xlsx. העלויות החיצוניות

מבטאות את הערך הכספי של אובדן רווחה חברתית ופגיעה בבריאות עקב פליטת מזהמי אוויר וגזי חממה.

¹¹ דו"ח סיכום מקינזי

היציאה ממנו השקעה באנרגיה מתחדשת. לפי סוכנות האנרגיה הבינ"ל, השקעה כזאת תייצר מיליוני מקומות עבודה חדשים בעולם ותגדיל את הצמיחה הכלכלית.¹² סגירת התעשיות והקמת תעשיות נקיות במקומן, יכולה לייצר מקומות עבודה רבים בהם יוכלו להשתלב עובדי התעשיות המזהמות שיסגרו. כמו כן, ניתן למצוא פתרונות שיאפשרו ניצול טוב יותר של השטח. השטח עליו נמצאת תעשיית הזיקוק בחיפה עומד על מספר של אלפי דונם ומועסקים בו כ 1,400 עובדים. לשם השוואה שטח מתחם מת"מ בחיפה עומד על 240 דונם ומועסקים בו כ 8,000 עובדים.

סביבה ואקלים – כאמור, בז"ן הוא המתחם התעשייתי המזהם בישראל, המתנהל בשגרת תקלות. התעשייה גורמת גם לזיהום קרקע ומי תהום. **מדינת ישראל חתומה על שורת החלטות בין לאומיות, האחרונה שבהן בעידת האקלים בגלזגו, המבקשות לצמצם פליטות גזי החממה, ולהתנתק מהתלות בדלקים מאובנים.** סגירת התעשיות הפטרוכימיות הוא צעד מתבקש במהלך זה. הועלו הצעות להסבת המפעלים לאנרגיה שמקורה במימן. חשוב להבהיר כי ייצור מימן עדיין דורש שימוש באנרגיות ממקור אחר, לדוגמא מדלק מאובנים. לשם כך יש כוונה בבתי הזיקוק לעשות שימוש בגז מחצבים, דבר אשר לא ימנע את בעיית זיהום האוויר בחיפה ולא יפחית את פליטות גזי החממה.¹³

סוגיית העובדים – הרווחיות של בתי הזיקוק צפויה לרדת החל משנת 2025 לפי דו"ח מקינזי וכבר בימי הקורונה נצפה ירידה ברווחיותם¹⁴. יחד עם מגמה של סגירת בתי זיקוק בעולם הנובעת מירידה בביקוש לנפט¹⁵, נראה כי עתיד בתי הזיקוק בחיפה לא יאריך ימים. הדיון אינו עוסק בשאלה האם יסגרו אלא מתי וכיצד. **על מנת למנוע מצב הדומה לסגירת מפעל חיפה כימיקלים אשר הותירה עשרות עובדים ללא עבודה, המציאות מחייבת הכנת תוכנית ממשלתית אשר תדאג לעובדים בזמן סגירת בתי הזיקוק.** על התוכנית לכלול פתרונות עבור עובדים כגון הכשרות להסבה מקצועית, יציאה לפנסיה מוקדמת ופיצויים הולמים, והטמעה במשרות החדשות שיפתחו עם יישום התוכנית לשיקום המפרץ.

המלצות למדיניות

אנו קוראים ליישום **בהמלצות ועדת המנכ"לים** לעניין מפרץ חיפה, ולתקצוב מנהלת להבראת מפרץ חיפה. כל זאת, על מנת לוודא סגירה ופינוי של התעשייה המזהמת במפרץ חיפה בעשור הקרוב, תוך אימוץ תוכנית סדורה לשיקום האזור עם פינויים. כחלק מהתוכנית לסגירת התעשייה יש להבטיח פתרון צודק לעובדי התעשייה, ולבצע את התהליך תוך דיאלוג עם ארגוני העובדים ועם הרשויות בשטחן נמצאת התעשייה ובהן מתגוררים העובדים.

על החתום,

נועה הולנדר, מארגנת קהילתית מגמה ירוקה חיפה

ניב מאירסון, רכז קשרי ממשל מגמה ירוקה

מרים פראנק, קמפיינרית ארצית מגמה ירוקה

דניאל גרינברג, פעיל במגמה ירוקה

¹² ראו סיכום הדו"ח בכתבה <https://www.bizportal.co.il/globalmarkets/news/article/781127>.

¹³ ראו

[/https://fortune.com/2020/11/19/hydrogen-fuel-net-zero-energy-transition-most-abundant-element-in-the%20universe](https://fortune.com/2020/11/19/hydrogen-fuel-net-zero-energy-transition-most-abundant-element-in-the%20universe)

¹⁴ ראו למשל https://www.themarket.com/markets/reports/premium_1.9287928

¹⁵ ראו למשל <https://www.reuters.com/article/us-global-oil-refinery-shutdowns-factbox-idUSKCN25D0C5>